

ใบความรู้ที่ ๑ เรื่อง รัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง พัฒนาการภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง รัฐโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
รายวิชา ประวัติศาสตร์ รหัสวิชา ส๒๑๑๐๔ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

รัฐโบราณฟูนัน

ฟูนันเป็นอาณาจักรโบราณที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ในปัจจุบันคือกัมพูชาและเวียดนามใต้ ฟูนันถือเป็นอาณาจักรแรก ๆ ที่มีความเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฟูนันมีลักษณะเด่นคือการเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศ โดยมีเมืองท่าค้าขายสำคัญ เช่น เมืองออกแก้ว ที่เป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างจีน อินเดีย และประเทศใกล้เคียง ฟูนันรับเอาวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาอย่างชัดเจน เช่น ระบบการปกครองแบบกษัตริย์ ศาสนาพราหมณ์ และการใช้ภาษาสันสกฤตในการจารึก ฟูนันยังส่งบรรณาการให้กับราชวงศ์จิ้น จึงมีความสัมพันธ์ทางการเมืองและการค้าอย่างใกล้ชิดกับจีน

ผลต่อการพัฒนาของฟูนันคือ การเปิดเส้นทางการค้าและวัฒนธรรมระหว่างทวีป ช่วยสร้างรากฐานให้กับอาณาจักรโบราณอื่น ๆ ในภูมิภาค เช่น เจนละ จามปา และขอม ที่ต่อยอดระบบการปกครอง ศิลปะ และศาสนา ฟูนันเป็นต้นแบบของการตั้งถิ่นฐานที่เจริญรุ่งเรืองในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมขอมที่มีอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์และศิลปะไทยและลาวด้วย

ความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ เช่น เจนละที่อยู่ใกล้เคียงมีการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม รวมถึงมีการสืบทอดวัฒนธรรมอินเดียและระบบการปกครองแบบกษัตริย์ไปยังรัฐอื่น ๆ ในภูมิภาค ฟูนันจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของความเจริญและการรวมตัวทางวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยโบราณ

เจนละ

อาณาจักรเจนละตั้งอยู่ทางตอนกลางของชายฝั่งทะเลตอนใต้ของเวียดนามปัจจุบัน ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นเส้นทางค้าขายสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ลักษณะเด่นเจนละเป็นรัฐโบราณที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมและศิลปกรรม มีการนับถือศาสนาฮินดูโดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์ มีการสร้างวัดและปราสาทแบบอินเดีย เช่น ปราสาทพนมรุ้งและพิมาย มีการใช้ภาษาสันสกฤตในศาสนาและพิธีกรรม การค้าขายกับรัฐอื่นๆ ในภูมิภาคและต่างประเทศค่อนข้างคึกคัก

ผลต่อการพัฒนาเจนละมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่วัฒนธรรมอินเดียในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมและศาสนาในพื้นที่ นอกจากนี้ยังเป็นจุดเชื่อมการค้าทางทะเลที่สำคัญต่อการ

พัฒนาการทางเศรษฐกิจของภูมิภาคนี้ในยุคหลัง

ความสัมพันธ์กับรัฐอื่นเจนละมีความสัมพันธ์ทั้งทางการค้าและการทูตกับอาณาจักรฟูนันและขอม รวมทั้งมีความขัดแย้งในบางช่วงกับอาณาจักรขอมและญวน (เวียดนาม) ซึ่งแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและอำนาจในภูมิภาคนี้

แหล่งอ้างอิง

- สุธีร์ รัตนวิจิตร. (๒๕๕๔). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยโบราณ. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- กนกพร หาญพานิช. (๒๕๕๘). อาณาจักรโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. จามปา (Champa)

จามปาเป็นอาณาจักรโบราณที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งตอนกลางของเวียดนามในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ติดกับทะเลจีนใต้ ทำให้จามปามีความสำคัญในด้านการค้าทางทะเลกับชาติต่าง ๆ เช่น อินเดีย จีน และอาณาจักรอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จามปามีเมืองสำคัญหลายแห่ง เช่น เมืองพามบา (Panduranga) และเมืองจามป็น (Champa) ที่เป็นศูนย์กลางการปกครองและวัฒนธรรม

ลักษณะเด่นของจามปาคือการผสมผสานวัฒนธรรมฮินดูเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น จามปามีการสร้างวัดและปราสาทที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดีย เช่น ปราสาทพนมรุ้งและปราสาทพนมวัน นอกจากนี้ จามปายังเป็นอาณาจักรที่มีระบบการปกครองแบบกษัตริย์ ที่มีความเข้มแข็งและสามารถขยายอิทธิพลในภูมิภาคได้

จามปามีบทบาทสำคัญในด้านการพัฒนาการค้าและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากเป็นจุดเชื่อมระหว่างวัฒนธรรมอินเดียและภูมิภาคนี้ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ศาสนา และสินค้า จามปายังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาณาจักรฟูนันและเจนละ ผ่านทางการค้าขายและการทูต ช่วยส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในภูมิภาค

ผลที่จามปาทิ้งไว้ในปัจจุบัน คือการส่งต่อวัฒนธรรมฮินดูและศิลปะที่ยังคงเห็นได้ในซากปราสาทและงานศิลปะต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาการค้าทางทะเลที่ทำให้ภูมิภาคนี้เติบโตเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศ

แหล่งอ้างอิง

- สมिता แสงทองคำ. (๒๕๖๐). ประวัติศาสตร์อาณาจักรจามปา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (๒๕๖๔). สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคที่ ๘. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

- กรมศิลปากร. (๒๕๖๓). ศิลปะและสถาปัตยกรรมของอาณาจักรจามปา. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

พุกาม (Pagan)

พุกามเป็นอาณาจักรโบราณที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดี ในประเทศเมียนมา (พม่า) ปัจจุบัน พุกามเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมพม่าโบราณ โดยมีเมืองหลวงชื่อ “พุกาม” ซึ่งในสมัยนั้นเป็นเมืองสำคัญที่รวมอำนาจและวัฒนธรรมของชาวพม่าเข้าด้วยกัน

ลักษณะเด่นของพุกามคือ การเป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธเถรวาท ซึ่งมีการสร้างวัดและเจดีย์มากมาย เช่น เจดีย์ชเวดิกอง ที่แสดงถึงความมั่งคั่งและความศรัทธาของประชาชน นอกจากนี้ ระบบการปกครองของพุกามเป็นแบบกษัตริย์ที่มีอำนาจสูง รวมถึงการสร้างกฎหมายและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนและระบบชลประทาน เพื่อสนับสนุนการเกษตรและการค้า

พุกามมีบทบาทสำคัญในการรวมชาติและวัฒนธรรมของชนชาติพม่าเข้าด้วยกัน และเป็นต้นแบบของการปกครองแบบราชาธิปไตยในภูมิภาค พุกามยังเชื่อมโยงกับอาณาจักรใกล้เคียง เช่น อาณาจักรมอญ และได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับอินเดียและจีนผ่านทางการค้าและศาสนา

ผลจากการพัฒนาของพุทธาภินิหารในยุครบราณส่งผลให้ภูมิภาคนี้มีความมั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมพุทธศาสนาเถรวาทได้แพร่หลายไปในบริเวณนี้จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ สิ่งก่อสร้างและศิลปะในยุคพุทธาภินิหารยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของเมียนมาและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แหล่งอ้างอิง

- สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (๒๕๖๒). พุทธาภินิหาร: มหานครแห่งพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์.
- กรมศิลปากร. (๒๕๖๓). ประวัติศาสตร์และศิลปะพุทธาภินิหาร. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ไชยรัตน์ วงศ์ประยูร. (๒๕๕๘). ประวัติศาสตร์เมียนมาโบราณ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ล้านช้าง (Lan Xang)

ล้านช้างเป็นอาณาจักรโบราณที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาวในปัจจุบัน มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์และหลวงพระบาง ลักษณะเด่นของล้านช้างคือเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านศาสนา วัฒนธรรม และการค้า โดยเฉพาะการนับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาทอย่างเข้มแข็ง และมีการสร้างวัดวาอารามมากมาย เช่น วัดเชียงทอง

ล้านช้างมีบทบาทสำคัญในการรวมกลุ่มชนชาติไท-ลาวในภูมิภาค และส่งเสริมความสัมพันธ์กับอาณาจักรใกล้เคียง เช่น ไทย และเวียดนาม ผ่านทางการเมืองและการค้า อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่ช่วยรักษาและส่งต่อประเพณีดั้งเดิมของชนเผ่าต่าง ๆ

ผลต่อการพัฒนาของล้านช้าง คือ การสร้างฐานความมั่นคงทางการเมืองและวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ทำให้อิทธิพลของล้านช้างยังคงมีอยู่ในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของประเทศลาวและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน เช่น ภาษา ประเพณี และศาสนา

ล้านช้างยังมีความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ ในภูมิภาค เช่น สยาม (ไทย) และเวียดนาม ซึ่งบางครั้งเกิดความขัดแย้งหรือร่วมมือทางการเมืองและการค้า ทำให้อาณาจักรนี้เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายอำนาจและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ในภูมิภาค

แหล่งอ้างอิง

- อุดม กัลป์จาดุก. (๒๕๖๒). ประวัติศาสตร์ล้านช้าง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- กรมศิลปากร. (๒๕๖๔). วัฒนธรรมล้านช้างและอิทธิพลต่อภูมิภาค. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- วิทยา จุลกะมณฑล. (๒๕๕๗). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มะตะรัม (Mataram)

อาณาจักรมะตะรัมเป็นรัฐโบราณที่ตั้งอยู่บนเกาะชวาตอนกลาง ประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน มีความเจริญอยู่ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองย็อกยาการ์ตา อาณาจักรนี้มีความโดดเด่นด้านศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะการก่อสร้างวัดในศาสนาฮินดูและพุทธ เช่น “วัดพรัมบานัน” และ “บุโรพุทโธ” ซึ่งกลายเป็นมรดกโลกในปัจจุบัน

ลักษณะเด่นของมะตะรัมคือการผสมผสานศิลปะฮินดูเข้ากับท้องถิ่นอย่างกลมกลืน และมีการบริหารปกครองแบบราชาธิปไตย โดยกษัตริย์มีอำนาจสูงสุดเชื่อมโยงกับศาสนา ถือว่าเป็น “ธรรมราชา” เพื่อรักษาความชอบธรรมในการปกครอง

มะหะรัมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับอินเดียผ่านเส้นทางการค้าทางทะเล และยังมีการติดต่อกับจีนในฐานะเมืองท่าค้าขายสำคัญ การเป็นศูนย์กลางการค้าและศาสนาในหมู่เกาะ ทำให้อาณาจักรนี้มีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและศิลปกรรมไปยังรัฐอื่น ๆ เช่น ศรีวิชัย และมัชปาหิต

ผลต่อการพัฒนาในปัจจุบันคือการวางรากฐานศิลปกรรมแบบชาว การเผยแพร่พุทธศาสนาและฮินดู รวมถึงการพัฒนาเมืองที่มีศูนย์กลางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งเห็นได้จากอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชาวในยุคปัจจุบัน แหล่งอ้างอิง

- สายชล สัตยานุรักษ์. (๒๕๖๐). ภูมิหลังอารยธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- กรมศิลปากร. (๒๕๖๔). ประวัติศาสตร์อินโดนีเซียสมัยโบราณ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ศรีวิชัย (Srivijaya)

อาณาจักรศรีวิชัยเป็นรัฐโบราณที่รุ่งเรืองอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ ตั้งอยู่บริเวณตอนใต้ของเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน เมืองศูนย์กลางคือเมืองปาเล็มบัง ซึ่งตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำมุซิ ทำให้สามารถติดต่อค้าขายได้สะดวก ทั้งกับอินเดีย จีน และคาบสมุทรมลายู

ลักษณะเด่นของศรีวิชัยคือการเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนานิกายมหายาน มีพระภิกษุและนักปราชญ์เดินทางมาเรียนรู้และเผยแผ่ศาสนา เช่น พระอติสะจากอินเดีย และยังเป็นจุดแวะพักของชาวพุทธที่เดินทางไปยังชมพูทวีป ทำให้ศรีวิชัยมีบทบาทสำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรมในภูมิภาค

นอกจากนี้ ศรีวิชัยยังเป็นรัฐทางทะเลที่เข้มแข็ง มีอำนาจควบคุมเส้นทางการค้าในช่องแคบมะละกา ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าระหว่างจีนกับอินเดีย การควบคุมเส้นทางการค้านี้ทำให้อาณาจักรร่ำรวยและมีอิทธิพลมากในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ผลต่อการพัฒนาในเวลาต่อมาคือ การวางรากฐานของเมืองท่าและการค้าระหว่างประเทศ ศรีวิชัยมีบทบาทเป็นต้นแบบของรัฐทางทะเลที่ใช้ภูมิศาสตร์เป็นจุดแข็ง และส่งอิทธิพลต่อรัฐอื่น เช่น มะหะรัมและมัชปาหิต ทั้งในด้านการปกครอง การค้า และศาสนา

ความสัมพันธ์กับรัฐอื่น เช่น อินเดีย (ด้านศาสนาและการค้า) จีน (การส่งบรรณาการ) และรัฐในคาบสมุทรมลายูที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของศรีวิชัย แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงในภูมิภาคซึ่งเป็นรากฐานของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

แหล่งอ้างอิง

- สมเด็จพระมหาธีรราชูปถัมภ์. (๒๕๔๙). ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม.

- สุรชาติ บำรุงสุข. (๒๕๖๑). ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มัชปาหิต (Majapahit)

อาณาจักรมัชปาหิตเป็นรัฐโบราณที่ตั้งอยู่บนเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองตรอกูโล ในเขตชวาตะวันออก เริ่มก่อตั้งในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (ราว ค.ศ. ๑๒๙๓) โดยพระเจ้าราเดน วิชัยยะ (Raden Wijaya) หลังจากอาณาจักรศรีวิชัยเริ่มอ่อนแอลง

ลักษณะเด่นของมัชปาหิตคือเป็นรัฐที่มีระบบการปกครองเข้มแข็ง มีการบริหารแบบศูนย์รวมอำนาจกลางโดยมีกษัตริย์เป็นใหญ่ และมีการแต่งตั้งขุนนางประจำหัวเมืองต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาเมืองหลวงให้เป็นศูนย์กลางทางการค้า ศิลปะ และวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในยุคของมหาอำมาตย์ “กาจามาตา” ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานในการขยายอิทธิพลไปทั่วเกาะชวา สุมาตรา บอร์เนียว ไปจนถึงบางส่วนของฟิลิปปินส์ อาณาจักรมัชปาหิตได้รับวัฒนธรรมแบบฮินดู-ชวาจากอินเดีย โดยมีการสร้างวัดแบบสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างอินเดียกับท้องถิ่น เช่น วิหารปนาตารัน (Panataran Temple) ซึ่งสะท้อนถึงศิลปะและศรัทธาทางศาสนาในยุคนั้น

ผลต่อการพัฒนาในเวลาต่อมาคือ การวางรากฐานรัฐชาติที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งยังส่งอิทธิพลต่อแนวคิด “อินโดนีเซียเป็นหนึ่งเดียว” ในปัจจุบัน มัชปาหิตยังมีบทบาทในการส่งเสริมการค้าระหว่างเกาะ และการพัฒนาเมืองท่าที่ทันสมัย

ความสัมพันธ์กับรัฐอื่นนั้นมัชปาหิตมีทั้งพันธมิตรและคู่แข่ง เช่น มีการค้ากับจีน และอินเดีย มีการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกับรัฐในหมู่เกาะใกล้เคียง เช่น ศรีวิชัย และมะตะรัม ความเชื่อมโยงเหล่านี้ทำให้ภูมิภาคมีความร่วมมือและแข่งขันกันในการพัฒนา

แหล่งอ้างอิง

- พิทยะ ศรีพัฒนสาร. (๒๕๕๖). ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.